

Manipesto sa Tinta ng Nitrogliserina

DAVID MICHAEL SAN JUAN

Sa Mga Inapo ni Kabesang Tales

Daantaon na ang nakaraan,
si Tales at Tata Selo'y nagpanayam.
Wikang malumanay ng marangal na matanda
sa kanyang matimpiing supling,
nang itaas ang upa
sa lupang pinala't hinawan nila:
isipin mo na lamang na ang pera'y kinain ng isang buwaya sa katihan.

Nang tumaas muli ang upa,
ito naman ang sabi ng matanda:
isipin mo na lamang na lumaki't tumaba ang buwaya sa katihan.

Tumaas pa ang upa, makalawa, makaitlo
kaya't ang sabi ni Tata Selo:
isipin mo na lamang na dumating na
ang pamilya ng masibang buwaya.

Mahirap ulitin sa inyo ang payo ni Tata Selo,
ama ni Tales, kaisampalad na nuno n'yo.

Batid kong doble ang itinaba
ng mga modernong buwaya
sa panahong hari pa rin ang sakim
at tagabungkal ang alipin.

Hindi ko na masabing kayo'y magtiis
'pagkat ako ma'y di na makatiis
sa buhay-aliping kabaligtaran
ng ating mga among gahaman.

Marahil ay di kalabisang
gayahin na ninyo ang kabesang
napayakap sa mga tinig ng inuusig,
pumaloob sa mga anino sa kagubatan,
mga tulisang makabayan,
tagapaghiganti ng lahing inapi.

Di na kalabisang
ika'y tumulad sa bunying
si Matanglawin.

Balikan ang diwa ng mga kapanalig ni Pablo
sa binabawi nating mundo,
ang karapatang ayaw ibigay
ay dapat agawing mahusay:
lupang ipinagkait
agawing pilit!

Oda Sa Wala¹

Walang kasimbigat ang pasan ninyong krus.

Walang kasinghaba ang daang inyong nilakbay –
mula sa mapait-matamis na tubuhan ng mapang-aliping asyenda
hanggang sa sementadong kaharian ng rehiyong kabisera.

Walang kasindami ang pasakit ninyong tiniis.

Walang kasinghirap ang kadahupang inyong dinanas –
ang mag-ulam ng sama ng loob
at kumain ng kamote sa agahan, tanghalian at hapunan;
ang sumahod ng siyam na piso
sa isang linggong trabaho;
ang magkulay-uling o litsong bakang sunog
sa araw na tila laging nang-aasar;
ang mahiwa ng mga dahong sintalim
ng kidlat sa gabing sakdal-dilim;
ang mangulubot ang balat ng kamay na hubad
sa init, sa lupit ng manhid na karit
at mag-anyong luya ang paang nakayapak
sa hapding dulot ng lupang umuusok sa init.

Walang kasinglungkot ang inyong awitin –
daantaong pagkaalipin;
uha ng sanggol na laging nagugutom;
sonata ng sikmurang kumakalam;
kalatog ng plato at kalderong
namamalimos sa ilang butil ng gintong kanin;

1 May mas naunang tulang ganito rin ang pamagat si Jim Libiran.

marahas na yabag ng mga asesino;
konsyerto ng punglo sa kaitaan;
sigaw ng dugong ibinubo sa malumbaying tubuhan;
takatak ng pinagpalang paa ng kabayo ng mga asendero;
pikpok, pikpok sa laging gumagandang bahay ng mga panginoon;
ang katahimikan ng sambayanan sa kalunsuran
na kumakai't umiinom din naman ng asukal na inyong pinagpaguran.

Ngunit, huwag mag-alala
'pagkat kakampi natin ang Langit
at ang bawat anghel sa mga pahinang isinatitik...

Bubuhayin natin ang mga mito at alamat
na walang kalamat-lamat
upang kamtin ang ipinagkait na katarungan
at pwersahang isilang ang bagong kaayusan...

Dadalangin tayo at ang mga sugo'y darating...
sina Captain Barbell, Darna at Ang Panday,
si Tales, si Tata Selo, si Marcos²,
si Lam-Ang, si Bantugan at ang mga bayani ng mga sinaunang bayan,
si Simoun, si Mando Plaridel
sampu ng lahat ng lumalaban sa mga ibong mandaragit
sa ating lipunan.

Pilit nating gigisingin
sa mahabang pagkahimbing
ang diwa nina Crisanto Evangelista,

Pedro Abad Santos, Benigno Ramos,
Artemio Ricarte, Andres Bonifacio,
Apolinario Mabini, Antonio Luna,
Jose Rizal, Marcelo H. del Pilar,
Candido Iban, Sultan Kudarat,

2 Karakter sa kwentong "Walang Panginoon" ni Deogracias Rosario

Datu Lapu-lapu, Felixberto Olalia,
Crispin Beltran, Lean Alejandro,
Emmanuel Lacaba, Lorena Barrios,
Che Guevara, Martin Luther King,
Hellen Keller, Mother Jones,
Zacarias Agatep, Antonio Fortich,
Dom Helder Camara, Oscar Romero
at libu-libo pang kaluluwa sa paraiso.

Tatawagin natin ang pamosong batalyon ni Robin Hood,
si Prince Caspian at ang mga monarka ng Narnia,
si Gandalf at ang Fellowship of the Ring
pati na ang Jedi Council
na pinangungunahan ng butihing si Yoda,
ang barkadahan ni Neo sa daigdig ng Matrix,
gayundin ang buong kaguruan ng Hogwarts
sa katauhan ni Dumbledore, Snape at McGonagall.

Hihipan natin ang tambuli ng pakikibaka
sa bawat burol at bundok
na ating maaakyat
at sisindihan ang sanlibo't isang parola
upang hingin ang saklolo
ng mga magigiting na kabalyero
ng hustisya na kasama nating makikibaka
laban sa mga asenderong buwaya:
si Don Quixote at si Rocinante,
si Aladin, Menandro at Florante,
si Haring Arthur at ang pantas na si Merlin
at ang kanilang mga kasanggungan
sa bilog na mesa ng katarungan.

Ibubulong natin sa hangin
ang ating mga hinaing
hanggang sa ito’y marinig ng bawat lihim na kilusan:
ng Brotherhood sa “1984” ni Orwell,
sa mga kapanalig ni Hassim sa istorya ni Bulosan,
sa mga taong labas na binanggit ni Edroza-Matute,
sa lahat ng mga anak ng kalayaan na nagpapalipat-lipat
sa mga Sierra Madre at Sierra Maestra
ng daigdig sa layuning ang mapang-api’y madaig.

Magnonobena tayo gabi’t araw
kina San Isidro at San Jose,
sa Mahal na Poong Nazareno at sa Sto. Niño,
kay Sta. Rita at San Hudas Tadeo
upang ipadala ng Ama Natin
sa ating kapuluan
ang sanlaksang propetang maghahayag
laban sa mga kaaway ng katarungan:
magpapaulan ng apoy si Propeta Elias
upang tupukin ang salapi ng mga ganid;
tatawag ng baha si Noe at Moises
upang lunurin ang nagkakait ng ating makatwirang hiling;
isusumpa ni Propeta Nahum, Habakkuk,
Amos, Obadias, Sofonias,
Ezekiel, Joel, Isaias at Jeremias
ang mga maghuhugas-kamay;
lilikha ng higanteng tirador ang Haring David
upang patumbahin ang mga Goliath ng ating panahon.

Wala...

Walang kasiguruhan na sila’y darating,
baka kasi abala rin sila sa iba pang pakikibaka
doon sa malalayong sulok at lupalop
ngunit sapat nang sa bawat araw
na ating masilayan
ay ating malaman
na tama ang ating ipinaglalaman:
ang pagbuwag sa bundok ng kawalang-katarungan...

pasasaan ba't isusugo ng Dios ng katwiran
ang lahat ng mga anghel sa kalangitan
hanggang sa ang hambog na bundok
ay maging isang malawak na kapatagan...
doo'y ipupunla natin
at pasisibulin
ang binhi ng bagong kaayusan
kung saan
wala nang gutom,
wala nang luha,
wala nang dalita.

‘Pagkat Ako Man ay Magsasaka Rin!

Patawad, bunying magsasakang
matayog na tore ng kasipagan,
patawad, bunying tagabungkal
ng lupang nilisan ng katwiran,
patawad, bunying tagabungal
ng lupang tigib ng luha!

Patawad at libong patawad
kung ang paa ko’y hindi makatapak
sa mainit na lansangang
inyong tinatahak
mula sa hilaga,
mula sa timog,
mula sa silangan,
mula sa kanluran
tungo sa sentro ng palalong kapangyarihan!

Patawad at libong patawad
kung hindi ako literal na makapaglakbay
sa inyong piling at di rin literal na makiawit
sa inyong matandang awiting
hanggang rito’y aking naririnig,
ang kumintang laban sa libong kasawian,
ang oyayi sa sanggol na namatay sa gutom,
ang punebre sa katarungang ibinurol
ng mga batas at punglong nauulol,
ang haraya para sa pagdatal ng buwang-liwayway
sa laksa-laksang namatay o pinatay na naghihintay!

‘Pagkat ako man ay magsasaka rin,
iba lamang ang lupang binubungkal:
pusong bato ng mayayaman dito sa kalunsuran,
isip na sariling tinig lamang ang naririnig,
talinong walang prinsipyo ni munting puso...

'Pagkat ako man ay magsasaka ring
nagdaralita
sa gitna ng mayamang bansa,
kailangang magbungkal, magbungkal
nang walang patid,
araw-gabing maghanap ng
pagkain, pag-asa at bukas na maganda.

Patawad kung wala ako riyan,
sa malalayong lansangang hinahadlangan
ng mga karilyong sinuutan ng berdeng basahan –
mga kapwa nating anak-dalitang ngayo'y siyang ginagamit
upang tayo'y isa-isang igupo't puksain ng mga kawatang
walang humpay sa pag-umit ng mithi nating daigdig!

Sa kaibuturan ng puso ko'y
iisa ang dalangin:
sa gitna ng lahat ng dusa't panganib,
dakilang mithi'y ating makamit,
sa gitna ng paghahari ng punglo at patalim
niyong mga lintang sakim...
iisa ang awiting sa inyo'y nakikisabay mandin,
malayo ma'y nakikiawit din,
bolpen ang kukumpas,
papel ang notang ilalabas,
tula o tula-tulaan man lamang ang ibubulalas
na musika sa muog na nagkai sa iyo ng katarungan...
parangal kay Kabesang Tales,
sa labintatlong bayaning naging imortal sa Mendiola,
sa mga sumagupa sa bagyo ng bala sa Hacienda Luisita,
sa Paombong, sa Lupao, sa Cabiao, sa Palo,
sa Sulu, sa Escalante't Malolos,
sa lahat ng bayang dinilig ng mayamang dugo
ng bayaning magbubukid,
Bago pa umalingawngaw at umalingasaw
ang lagim sa Maguindanao...
libong lagim, libong lagim

at di kailanman lilimutin
sa puso't isip ng bawat tunay na makabayan
at sa sinumang maibigin sa kalayaan!

Magkita-kita tayo rito
sa sangandaan ng mga gusaling nagtatayugan,
mula riyan sa iyong pinanggalingang
kadulu-duluhang lambak, bundok at kapatagan
ng sawimpalad nating kapuluan...

Magkita-kita tayo rito
sa sangandaan pa rin ng karalitaan,
sa sentro ng kapangyarihan,
mulí, lilikhain natin ang kasaysayan,
bubungkalin ang katarungan
kahit saan,
at balang araw,
iwan ko man ang ating bayan,
kung lubha nang kailangan,
hinding-hindi ko kalilimutan,
hindi pa rin titigil kailanpaman
sa kakayaning paraan...

Patayin,
pugnawin,
sakalin,
bigtihin,
saksakin,
lusawin,
durugin
man tayong paulit-ulit,
paulit-ulit man, at paulit-ulit ding
babangon at babangon, mabubuhay
tayong muli
at
isisigaw,
isisigaw
at aalingawngaw

ang mga dati nang panawagan
hanggang ang tulog at bingi'y matauhan,
hanggang mayanig ang mga palalong "punong-bayan,"
hanggang ang binhing malaon nang tinanim
at dinilig ng dugo, pawis at siphayo'y
mamunga ng gintong para sa lahat
ng nagpapagal,
para sa karangalan
ng mga nangabuwal
at ibinuwal!

Hinahanap ng Ina ang Anak

Isasama rin namin ang mga naghahanap!
Oh ang tapang, ang lakas, ang liwanag!
Oh ang oyayi! Oh ang luksa! Oh ang luha!
Oh ang moog ng gunita!
Oh ang walang katapusang paghahanap sa mga anak ng bayan!
Oh ang mga inang dakila!

Nasaan si Jonas?, tanong ni Editha
Nasaan si Karen?, tanong ni Concepcion
Nasaan si Sherlyn?, tanong ni Erlinda

O bunying Sisang noo'y naghanap kay Crispin at Basilio
sa dilim, sa takipsilim, sa dapithapon ng liwanag
ipahiram yaring tatag
sa mga babaeng naghahanap,
naghahanap,
nag-aapuhap,
pati sa aming
naghahanap,
naghahanap sa
o hinahanap,
ng Inang Bayan.

May Saya at Lumbay sa Libing at Buhay

Buti na lamang at hinila na ng mga Gabriela
ang mga Maria Clara
at Paulita
sa mga kampo santo
pero
naghahasik
pa rin ng lagim
si Donya Victorina
silang mga walang hiyang nagsasaya
sa panahon ng pambansang luksa,
silang mga fashionistang naka-Gucci't Zara
sa panahon ng kolektibong pagdaralita,
silang namimintog sa dinambong na yaman,
silang mga pabo real
na nagsasayaw sa karpelang pinapula
ng dugong piniga sa laman, litid, sentido
ng bayan ng mga dukhang obrero,
silang nandidiri sa sakit na “karukhaan»
ngunit ayaw gamitin ang kanilang kapangyarihan
upang ito’y malunasan,
silang nagmamay-ari ng mga gintong rosaryo,
diyamanteng kurus at garing na mga santo
ngunit bingi sa daing
ng mga dukhang isinilang, nabubuhay at mamamatay
nang dukha!

Naiipong-muli ang Nitrogliserina

Huwag munang
ilabas ang tapuy, ang champagne, ang vodka,
ang sake, ang cognac o anupamang alak,
huwag munang pasabugin
ang kwitis na gawang-Instik,
huwag munang magpa-lechon
kay Aling Lydia't Tita Mila,
mahaba pa ang gabi,
mahaba pa ang gabi,
mahaba pa ang gabi
at nahihimbing ang marami
habang kumukulo,
kumukulo,
kumukulo
ang bulkan
sa dibdib
ng anak-dalita...

Sa Pinaglabanan, San Juan,
kahit wala nang Kastila't Katipunan
muling sumiklab ang himagsikan,
masang bato, yero, kahoy
laban sa aserong gobyerno,
nang tibagin ng "kaunlaran"
ang mga maralitang tahanan,
di isang Simoun ang panginoon,
kundi mga Don Timoteo sa munisipyo:
"sa guho ng mga bahay-bahayan,
itatayo ang bahay-pamahalaan,
para sa kapakanan ng buong bayan."

Baratilyo ang sweldo sa Eton,
kaya ang manggagawa’y patay-gutom,
walang almusal at hapunan kundi
asin at kaning tanghalian,
kaya sa hudyat ng kain-pahinga,
ang mga gutom na sikmura, siksikan sa pagbaba
isang malas na araw,
bumagsak
at naluray
di lamang ang gondola
kundi pati ang mga katawan nila,
at nangako ng pampalibing ang kumpanya,
at wala nang iba pa,
at wala nang iba pa,
at wala nang iba pa.

Sa bakuran ng isang mansyon sa Maguindanao,
malinaw na malinaw,
natuklasan ng mga usiserong sepulturero
wala sa kabinet o tokador ang mga piping bungo’t buto
kundi sa mababaw na hukay sa mararangyang hardin ng palasyo,
habang ang mga de-kampanya o may tililing na abogado’y pantas na nagwika:
“marahil, paulit-ulit na nagbaril at nagsaksak ang mga biktima,
marahil, marahil, marahil, dambuhalang insekto ang maysala,”
ah, ang lalaking Donya Victorinang may doktorado sa katangahan:
“ang masa ang biktima, sila rin ang maysala,”
para ng mga de-kotseng estudyanteng di na nga nagbigay
ng tinapay
sa pulubi’y talsik pa ang laway
sa katutungayaw
sa nakalahad na palad.

Di pa tapos ang kwento ng mga nuno ni Elias,
sa mga eksenang itinatak sa tagni-tagning pilas
daming naghahangad ng lamang-kati,
daming naghahangad ng aliw sa melankolikong daigdig,

daming nag-aalok ng serbisyo, nilulunok ang dignidad,
sa isang pindot, daan-daang hubad na larawan
ang tatambad
at naroon ang patalastas sa produktong handog at hangad,
masarap na mapait ang handog na alindog,
maghumindig man sa iyo ang naghuhumindig,
ni hindi ka makatitig
sa matang nakapikit,
tinitii lamang,
tinitii lamang,
tinitii lamang
ang nagaganap
at nagpapanggap
na masaya siya
sa serbisyong handog niya,
gayong ikaw lamang
na mamimili
ang masaya sa iyong binili,
oh latay ng kahirapan!
oh haguipit ng karukhaan!
oh miserableng kalagayan!
oh sikmurang kumakalam!
oh inang maysakit!
oh amang pumanaw!
oh bilihing pagkamahal-mahal!
oh lipunang di patas!,
sa bawat alindog at paghuhumindig
na inilalakong parang bulig
kayo ang kwentong salarin
sa malungkot na luhang di mailuha!

Sa Hacienda Luisita at kahit saan pa
binura na ng mga magsasaka
sa kanilang diksyunaryo
ang salitang pag-asa
'pagkat,
sa halip na lupa'y sertipiko pa rin
ang alok ng mga sakim,
at nakapiket pa rin sa tanggapan ng DAR
ang mga nagpakalbong magbubukid ng Negros
na napapanot na
'pagkat
baboy,

baboy,
baboy
ang ipinalit
sa palay
sa palay
sa palay
na panawid-buhay.

Ano kaya ang sasabihin ng magkapatid na sakristan
sa mga kapitalista ngayong nagbabanal-banalan?,
sampung taon na ang panawagang taas-sahod,
siyento bente-singko, across-the-board, nationwide,
ngunit,
panukala pa rin
ang panukalang batas
na nakamatayan na ni Kongresman Crispin “Ka Bel” Beltran
habang, araw-araw,
sa Kongreso at Senado,
pasado ang mga batas na butas-butas
gaya ng pagpapalit ng pangalan ng mga paaralang ang bubong din ay butas!

Malupit pa rin ang mga Padre Salvi
sa mga gurong tunay na nagsisilbi,
Mam Bea, Mam Raquel, Mam Shiela,
Sir Jonathan, Sir Mark, Sir Miguel,
ilang guro pa ang palalayasin
dahil sa pagtuturo nang magaling?,
oh mga paaralang pipi ang gustong iluwal!
oh mga prayleng sa reporma’y naduduwal!
oh mga eskwelahang bilangguan!
oh mga gurong kontraktwal!
paanong lalaya ang bayan
kung saan ang gurong palaban ay binubusalan
ng terminasyon!

Sa Mendiola, nagmartsa
ang mga lolang natitira,
nakasuot ng lila,
silang biktima
ng mga imperyalistang pasista
di na kasama ang mga Tandang Celong gerilya
‘pagkat karamiha’y nasa langit na,
dala ang plakard,

dala ang tungkod,
dala ang andador,
dala ang wheelchair,
dala ang dextrose,
dala ang kapsula,
dala ang tableta,
dala ng botelya,
dala ang sanlaksang sama ng loob
sa pangakong napako,
hustisyang para sa mga biktima,
hinihintay baga nilang
isa-isang mamaalam ang mga lola?,
ah, kung totoo ang pagmumulto,
tiyak na magbabayad din sila
at kundi man,
sa panahong ang api'y magwagi
sa matagalang digma,
ating muling isusulat ang kasaysayan
upang itatak ang kapabayaang,
ang kawalang-katarungan,
ang katahimikan,
ang pagbibingi-bingihan,
ang pagbubulag-bulagan
ng manhid na pamahalaan,
at habampanahon silang uusigin ng mga multo ng
kasaysayan.

Balang araw, balang araw, balang araw,
itatarak din natin ang balaraw
sa puso ng mga taksil, hidhid at sakim
sa bayan.

Balang araw,
sasambulat
ang tinipong poot, luha, lumbay
ng daan-daang taon
at pagtatagumpayin ang rebolusyon ni Simoun
sa pagsabog ng lamparang lumamlam ay muling magliliwanag
sa buong kapuluan
at isa-isa nating papawiin

ang mga sugat ng digma.

Sa ngayon, tipunin sa lampara
ang bawat gunita
at huwag pipikit
ni kukurap,
sa halip
sa mahabang gabi'y matiyagang magbantay
at sama-samang makibaka't mabuhay tayo hanggang sa tagumpay!

SI DAVID MICHAEL SAN JUAN ay Pangulo ng Pambansang Samahan sa Linggwistika at Literaturang Filipino (PSLLF) at Full Professor sa Departamento ng Filipino ng De La Salle University-Manila (DLSU-Manila). Dati siyang Vice Head ng National Committee on Language and Translation sa ilalim ng National Commission for Culture and the Arts (NCCA). Isa sa mga lead convener ng Alyansa ng Mga Tagapagtanggol ng Wikang Filipino (Tanggol Wika). Itinanghal na “Mananaysay ng Taon” 2009 “Makata ng Taon” 2010 ng Komisyon sa Wikang Filipino (KWF) dahil sa pagwawagi ng Unang Gantimpala sa Gawad Surian sa Sanaysay at sa Gawad Surian sa Tula-Talaang Ginto. Associate member ng Division I (Governmental, Educational and International Policies) ng National Research Council of the Philippines (NRCP). Isa rin siya sa mga may-akda ng antolohiyang *Rizal ng Bayan* (print: 2011; online: 2020), isang koleksyon ng mga sanaysay tungkol sa buhay at mga sinulat ni Jose Rizal. Maaari siyang makontak sa david.sanjuan@dlsu.edu.ph